

Klassiekers

Peer Vries

Voor ieder nummer van Groniek nodigt de redactie een gerenommeerd historicus uit om zijn persoonlijke 'klassiekers' te beschrijven. Deze keer bespreekt Peer Vries de boeken die zijn intellectuele vorming hebben bepaald.

Mijn eerste 'klassieker' las ik toen ik al ruim drie jaar geschiedenis studeerde. Op dat moment boeide de studie mij niet buitengemeen. Ik dacht erover te stoppen. Dat deed ik niet. Voor een groot deel dankzij Bertels' *Geschiedenis tussen structuur en evenement*. Dit boek toonde mij een geheel andere historische wereld. Het handelde over structuren en processen, precies wat ik miste in de traditionele geschiedenis. Het noemde geschiedenis een sociale wetenschap, een opvatting die ik volkomen ging delen. Het was intellectueel uitdagend, wat de 'gewone' geschiedbeoefening vaak niet was. Terugblikkend zie ik uiteraard allerlei onduidelijkheden, inconsistenties en modieus jargon, maar invloed had het zeker. Ik bleef geschiedenis studeren.

Ik ging lezen waar Bertels over schreef. Het minst boeide mij de *new economic history*. Fogels *Railroads* vond ik heel knap, maar niet zo interessant. Wel buitengewoon interessant vond ik Abel, *Agrarkrisen und Agrarkonjunktur* - waarvan de eerste druk al uit 1935 stamt! - en Slicher van Bath, *De agrarische geschiedenis van West-Europa 500-1850*. Deze boeken laten zien hoe de economie van een bepaald type samenleving functioneert. Je kunt er algemene inzichten aan ontleen. Hetzelfde geldt voor een verwant boek dat ik een paar jaar later las, het briljante *Théorie Economique du système féodale* van Kula. Iedere geschiedenisstudent zou deze boeken moeten lezen.

Wie Bertels had gelezen, kon niet om de *Annales* heen. Ik kocht Braudels *Méditerranée*, maar kwam en kom er nog steeds niet doorheen. Ik verdrink erin. Het houdt mijn aandacht niet vast. Ik weet vaak niet waar Braudel naar toe wil. Hij is mij te vaag, te weinig analytisch, te veel van de hak op de tak. Ik vrees dat dit geldt voor al zijn werk. Hij is ongetwijfeld een zeer groot historicus en een zeer belangrijk ver-

nieuwer van de historische discipline, maar ik zie in hem niet de historische halfgod die hij voor velen lijkt. Voor mij zijn de echte *Annalisten* veeleer Le Roy Ladurie als schrijver van *Les paysans de Languedoc*, een van de beste geschiedenisboeken die ik ooit las, en de sterk onder-schatte Goubert.

In mijn doctoraalfase had ik veel contact met Van Arkel, hoogleeraar sociale geschiedenis, die mij sterkte in de opvatting dat geschiedenis een sociale wetenschap diende te zijn en mijn aandacht voor methodologie opwekte. Aansprekende voorbeelden van sociaal-wetenschappelijke geschiedbeoefening vond ik toen en vind ik nog steeds Moore, *Social origins of dictatorship and democracy* en Elias, *Ueber den Prozess der Zivilisation*. Het eerste biedt een buitengewoon fraaie combinatie van sociologisch perspectief en historische analyse. Elias' boek veranderde de wijze waarop ik ging denken over geschiedbeoefening en historische processen.

Mijn afstudeerscriptie was geheel gewijd aan de methodologie van de geschiedbeoefening. Ik herinner mij hoe zeer ik onder de indruk was van het glasheldere *Methodologie* van A.D. de Groot en van Stegmüller, *Probleme und Resultate der Wissenschaftstheorie und analytischen Philosophie*. De wetenschapsleer zou mij een paar jaar in haar greep blijven houden. Dat ik op Popper zou stuiten en voor hem zou vallen, lag in het licht van het voorafgaande voor de hand. Ik las al zijn belangrijke werken en vond dat ik veel leerde.

Via allerlei omzwervingen maakte ik kennis met een auteur die mij, meer nog dan Popper, heeft beïnvloed, namelijk Max Weber. *Wissenschaft als Beruf* en *Politik als Beruf* lijken mij absoluut verplichte kost voor iedere intellectueel en voor iedere politicus, evenals zijn artikelen over waardevrijheid en objectiviteit van sociaal-wetenschappelijke kennis. Wat mij in Weber zo fascineert, is de tragische wijze waarop hij zijn vlijmscherpe analytische vermogen en zijn wil tot waarheid combineert met een grote maatschappelijke betrokkenheid.

Na mijn afstuderen verdiepte ik mij verder in de filosofie van de geschiedenis. Daarover werd ik immers geacht te doceren. Ik vervolgde mijn positivistische pad maar las ook veel van 'de tegenpartij'. Twee boeken mogen niet onvermeld blijven. Ten eerste Ankersmits *Narrative logic*, dat op een buitengewoon stimulerende manier irritant is voor al

diegenen die van geschiedenis een sociale wetenschap willen maken. Sinds Ankersmit kan niemand meer heen om het narratieve element in de geschiedbeoefening. Hij heeft veel agenda's bepaald. Het andere boek is Veyne, *Comment on écrit l'histoire*. Ik weet eigenlijk nog steeds niet precies waar Veyne heen wil, maar zijn boek zit zo vol geniale observaties, prachtige formuleringen en prikkelende redeneringen dat ik het een paar maal heb herlezen en iedereen aanraad. De methodologische vragen die Ginzburg aan de orde stelt, hebben me lang beziggehouden. In die zin kan ook hij gelden als een narrativist die mij heeft beïnvloed. Maar alleen in die zin; met zijn antwoorden kan ik niets.

Wat geschiedfilosofen thans bezighoudt, zeker de postmodernen onder hen, interesseert me over het algemeen niet. Ik weet nu wel dat wetenschap constructie is. Mij interesseert of er rationele gronden zijn om de ene constructie boven de andere te verkiezen en welke dat zijn. Het komt er uiteindelijk steeds weer op neer dat ik belangstelling heb voor een ander type vragen dan narratieve filosofen en narratieve historici en vandaar ook voor een ander type benadering. Een boek als Huizinga's *Herfsttij* kan mij maar matig boeien. Het is mooi, maar het zet me niet aan tot denken. Ik ben geen man van 'historische sensatie' of 'het verleden om het verleden'. Zelf zou ik Slicher van Bath eerder Nederlands grootste historicus noemen dan Huizinga. Mijn voorkeur gaat uit naar de afstandelijke analyse van grote structuren en processen. Ik ga niet proberen het beter te formuleren dan Weber: 'Wer "Schau" wünscht, gehe ins Lichtspiel. ... (W)er Predigt wünscht, gehe ins Konventikel.' Ik stel het soort vragen aan het verleden dat een econoom of socioloog zou stellen. Ik wil weten hoe dat soort vragen wetenschappelijk kan worden beantwoord en lees dan ook graag over methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Het oeuvre van Elster en Hayek en zeker dat van de Franse socioloog Boudon vind ik erg knap en inspirerend.

Het liefst lees ik boeken waarin auteurs grote historische problemen compact onder woorden brengen, scherp analyseren en zodanig vereenvoudigen dat het resultaat zowel verdedigbaar als voor verder onderzoek vruchtbaar is. Een briljant voorbeeld is Wrigleys *Continuity, chance and change* over het verschil tussen pre-industriële samenle-

vingen en industriële. Het is compact, analytisch, helder, goed geschreven. Tilly, *Coercion, capital and European states*, Gellner, *Nations and nationalism*, Putnam, *Making democracy work*, ziedaar *my kind of books*.

Al zeker tien jaren lees ik vakmatig vooral boeken over de kernvraag van de moderne geschiedenis namelijk die naar 'the European miracle' of prozaïscher 'the rise of the west'. Daarmee ben ik wederom door Weber op sleeptouw genomen. Diens werk handelt immers uiteindelijk ook steeds over het probleem van de moderniteit: hoe laat zich verklaren dat nu net in Europa het kapitalisme, de staat en de wetenschap zich autonoom en gezamenlijk ontwikkelden en wat impliceert dat?

Monografieën die primair berusten op bronnenonderzoek, zijn onder mijn favorieten dun gezaaid. Ik raak niet opgewonden van archieven, evenmin gedeprimeerd trouwens. Sommige van mijn beste vrienden komen in archieven. Ik houd nu eenmaal meer van *macrostorie* en sociaal-wetenschappelijke, grootschalige analyses dan van gedetailleerde geschiedvorsing, hoe knap ook. Ik heb me wel altijd verbaasd over de obsessie met origineel onderzoek die veel historici kenmerkt. Origineel onderzoek in originele bronnen, dat is echt historisch en echt moeilijk. De rest is slechts samenvatting, overzicht, simplificatie. Ik acht deze houding eenzijdig, onwetenschappelijk en slecht voor de maatschappelijke uitstraling van de geschiedbeoefening. Het schrijven van 'overzichten' is een intellectueel buitengewoon respectabele bezigheid. Ik heb zeer grote bewondering voor bijvoorbeeld genoemde Stegmüller en diens *Hauptströmungen der Gegenwartsphilosophie*; voor Jan de Vries, *The economy of Europa in an age of crisis*, of voor het recente boek van de Italiaanse historicus Malanima, *Economia preindustriale. Mille anni: dal IX al XVIII secolo*, een prachtige synthese en analyse van de literatuur over de pre-industriële Europese economie. Immense hoeveelheden literatuur verwerken, ordenen en origineel en begrijpelijk samenvoegen in een eigen these, waarom is dat minder knap en minder historisch dan bronnenonderzoek? Waar is al dat bronnenonderzoek goed voor wanneer het niet in een synthese wordt verwerkt of wordt benut bij het beantwoorden van grote vragen?

In mijn vrije tijd stort ik mij meestal op spraakmakende studies

buiten mijn directe interessesfeer (Fukuyama, *Trust*; Huntington, *The clash of civilizations*; *Le livre noir du communisme*; Goldhagen, *Hitler's willing executioners*) of op biografieën van slechte mensen zoals Franco, Hitler, Himmler, Stalin, Lenin, Trotsky of Mussolini. De meest boeiende tot op heden vond ik Arlacchi, *Gli uomini del disonore*, vertaald als *Leven in de mafia. Het verhaal van Antonino Calderone* (Amsterdam 1993). Plaats en tijdstip zullen wel een rol hebben gespeeld. Ik las dit boek op Sicilië in juli 1992, een paar maanden na de moord op Falcone en in de maand dat Borsellino in Palermo werd opgeblazen. Arlacchi geeft via *pentito* Antonino Calderone een fascinerend inkijkje in de wereld van de mafia. Per saldo het meeste heb ik waarschijnlijk gelezen over de geschiedenis van Spanje, met name die van de twintigste eeuw. Vanaf de eerste dag dat ik in Spanje kwam, in 1977, is dat een hobby. In een volgend leven word ik hispanist. Voortreffelijke herinneringen heb ik aan Fraser, *Blood of Spain*, een *oral history* van de Spaanse Burgeroorlog. Dit boek had ik dolgraag zelf geschreven. Bij het lezen van boeken over Spanje krijg ik normaal-historische trekjes. Ik wil precies weten hoe het zat. Ik heb genoten van Preston, *Franco*, toch een biografie van duizend pagina's, en van Bolloten, *Spanish Civil War*, een nog iets dikkere, uiterst gedetailleerde analyse van de strijd binnen het linkse kamp tijdens de Spaanse Burgeroorlog.

Mijn overzicht is een omgevallen boekenkastje geworden. Het zij zo. Gevraagd werd naar teksten die van invloed zijn geweest op mijn intellectuele ontwikkeling. Die heb ik genoemd. Meer *system* zit er niet in mijn *madness*.